

Annaka Harris

Medvetandets mysterium

En guide till universums
största gåta

ÖVERSÄTTNING AV TOM SKÖLD

fri tanke

Innehåll

1. En gåta som döljer sig mitt framför våra ögon 9
  2. Intuitioner och illusioner 15
  3. Är medvetandet fritt? 27
  4. En passiv åskådare 38
  5. Vilka är vi? 47
  6. Finns medvetandet överallt? 64
  7. Bortom panpsykismen 85
  8. Medvetandet och tiden 101
- Tack* 109
- Noter* 113

En gåta som döljer sig mitt framför våra ögon

VÅR UPPLEVELSE AV att vara medvetna hänger så tätt samman med vilka vi är att vi sällan lägger märke till att det är något gåtfullt med det. Medvetandet är själva *upplevelsen*, och därför är det lätt att missa den stora fråga som hela tiden finns rakt framför våra ögon: Hur kommer det sig att en anhopning materia i detta universum är medveten? Vi ser förbi den här gåtan som om medvetandets existens var något självklart eller ett ofrånkomligt resultat av utvecklingen av komplexa livsformer, men när vi tänker efter inser vi att det är en av tillvarons märkligaste aspekter.

Att tänka på medvetandet kan vara lika lustfyllt som att begrunda tidens natur eller materians ursprung, och det kan väcka en stark nyfikenhet på oss själva och världen runt omkring. Jag minns när jag var ung och stod och tittade upp mot stjärnorna – plötsligt insåg jag att min vanliga känsla av att befinna mig på marken med himlen ovanför mig inte var en helt korrekt beskrivning. Trots att jag hade lärt mig att gravitationen drar oss mot jorden samtidigt

som vi kretsar kring solen – och att det egentligen inte finns något »upp« och »ner« – var min *känsla* av att befinna mig nere på marken med himlen ovanför oförändrad, vilket gjorde mig förbryllad. För att byta perspektiv lade jag mig ibland ner på marken med armarna och benen utsträckta och tog in så mycket av himlen och horisonten som möjligt. I ett försök att göra mig fri från den invanda känslan av att befinna mig *här nere* och att månen och stjärnorna kretsade ovanför mig, slappnade jag av i alla muskler – och gav efter för kraften som pressade mig mot jordens yta – och fokuserade på hur den situation jag befann mig i egentligen såg ut: *Jag svävar omkring i universum på det här gigantiska klotet – och tyngdkraften håller mig kvar på min färd.* När jag låg där insåg jag att jag i själva verket inte såg *upp*, utan *ut* mot himlen. Den glädje jag upplevde hade sin grund i att jag för ett ögonblick hade sett igenom en felaktig föreställning och fått en glimt av en djupare sanning: trots att vi befinner oss på jorden är vi inte åtskilda från resten av universum; i själva verket befinner vi oss, och har alltid befunnit oss, i yttre rymden.

Syftet med den här boken är att rucka på våra vardagliga antaganden om den värld vi lever i. Vissa fakta är lika viktiga som kontraintuitiva (materian består till största delen av tomrum; jorden är ett roterande klot i ett solsystem bland miljarder andra i vår galax; mikroskopiska organismer orsakar sjukdomar; och så vidare) att vi måste upprepa dem

om och om igen, tills de slutligen har blivit en del av vår mentala värld och blir grunden till ett nytt sätt att tänka. Medvetandets stora gåta, ett ämne som är lika förbryllande för filosofer som för vetenskapsmän, intar en särställning bland sådana fakta. Jag skriver den här boken för att dela med mig av min entusiasm över hur häpnadsväckande medvetandet är.

Innan vi börjar utforska det vi kallar medvetandet måste vi först definiera vad det är vi talar om. Vi använder det här ordet på en mängd olika sätt; det kan till exempel syfta på ett tillstånd av vakenhet, en känsla av att vara ett jag, eller förmågan till självreflektion. Men om vi vill sätta fingret på den gåtfulla kärnan i medvetandet måste vi zooma in på det som gör det unikt. Den enklaste definitionen av medvetandet är den som filosofen Thomas Nagel lägger fram i sin berömda essä »What Is It Like to Be a Bat?« och det är så jag använder ordet medvetande i den här boken. Kärnan i Nagels definition lyder så här:

En organism är medveten om det åtföljs av en upplevelse att vara den organismen.¹

Med andra ord är medvetandet det vi syftar på när vi talar om upplevelser i sin allra mest grundläggande form. *Åtföljs det av en upplevelse att vara du i det här ögonblicket?* Förmodligen är ditt svar ja. *Åtföljs det av*